

В І Д Г У К

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, доцента Сущенко Лариси Олександрівни на дисертацію **Гущиної Наталії Іванівни «Розвиток цифрової компетентності вчителів початкових класів в умовах проектної діяльності»**, подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (011 – освітні, педагогічні науки)

Актуальність обраної теми зумовлена нагальною потребою закладів загальної середньої освіти у висококомпетентних учителях початкових класів принципово нової якості, морально самовідданих справі, здатних швидко і ефективно розв'язувати професійні ситуації та завдання. У цьому сенсі особливого значення набуватиме побудова ціннісно орієнтованого освітнього середовища на засадах педагогіки партнерства та компетентнісного підходу із максимальним врахуванням прав дитини, її здібностей і потенцій, інтересів та потреб, реалізуючи на практиці принцип дитиноцентризму у закладах загальної середньої освіти.

Слід наголосити, що для розвитку гармонійно розвиненої особистості учня освіта в умовах сьогодення має змінити не тільки зміст, а й пріоритетні технології досягнення його до дітей.

Саме з таких позицій дисертантка доводить актуальність обраної теми такими факторами: інтеграцією цифрових технологій у програми підготовки фахівців упродовж усієї вчительської кар'єри, яка потребує безперервного професійного розвитку, зокрема у системі формальної, неформальної та інформальної післядипломної освіти; стратегічним і перспективним проектом «Нова українська школа», ідеологія якого розгортається через застосування інформаційно-комунікаційних технологій та низкою суперечностей, викликаних потребами суспільства у створенні умов для розвитку цифрової компетентності вчителів початкових класів.

З цього погляду, саме інститути післядипломної педагогічної освіти здатні створити оптимальні умови для цілеспрямованого й систематичного розвитку цифрової компетентності вчителів початкових класів в умовах проектної діяльності. Тому заявлене дослідження є не тільки актуальним, але й актуально перспективним.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, є достатнім. Н. І. Гущиною опрацьовано 239 найменувань джерел нормативно-правового, наукового і статистичного характеру. Під час їх опрацювання дослідниця виявила високий рівень наукової компетентності, ерудиції, довела авторські позиції, належну наукову аргументованість при аналізі нормативно-правової документації, поглядів вітчизняних і зарубіжних учених.

Аналіз дослідницьких матеріалів, викладених у дисертації, авторефераті та статтях за темою дослідження, а також документів щодо апробації результатів свідчить про методологічну зрілість, високий рівень компетентності дисертантки, досконале володіння методами наукового пошуку і переконливо аргументувала доцільність їх використання в комплексі, і кожного зокрема, на різних етапах виконання поставлених завдань.

Мета дослідження зумовила спрямованість і логіку наукового пошуку, структуру викладу та розгортання інтерпретації його результатів. Цьому ж сприяє ґрунтовний аналіз літератури з окресленої проблеми, наповнюючи роботу творчими здобутками й концептуальними авторськими поясненнями. Безперечно, такий підхід є вагомим здобутком, який значно актуалізує теоретичне і методологічне значення дисертаційної роботи.

Логічною є структура дисертації, яка презентована вступом, трьома розділами, висновками до розділів, ґрунтовними загальними висновками, списком використаних джерел та додатками, що відповідає вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук. Зміст кожного розділу підпорядковано меті та завданням дослідження, а підсумками є наукові висновки. Текст оформлено відповідно до встановлених вимог, що дає можливість чітко фіксувати новизну підходу авторки до аналізу ключового поняття дослідження. Дисертація вдало структурована, викладення змісту роботи ведеться грамотно та логічно.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено в освітній процес підвищення кваліфікації комунального вищого навчального закладу «Вінницька академія неперервної освіти», комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти», Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради».

Запропоновані Н. І. Гущиною за результатами дослідження шляхи розвитку цифрової компетентності вчителів початкових класів у системі формальної, неформальної та інформальної післядипломної освіти характеризуються логічною обґрунтованістю та практичною спрямованістю.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів. Характеризуючи наукову новизну доробку, зауважимо, що вона відзначається чималою кількістю позицій, відповідає логіці та змістовим лініям дослідження, поставленим завданням.

Оцінюючи дисертаційну роботу за параметром новизни, слід відзначити, що вона є цілковито очевидною і вбачається, насамперед, у ретельному обґрунтуванні сукупності тих факторів, які складають змістове ядро досить оригінальної, на наш погляд, технології досліджуваного процесу.

Найвагомішим результатом дослідження є розроблена, обґрунтована та експериментально перевірена авторська технологія розвитку цифрової компетентності вчителів початкових класів на основі проектної діяльності в системі післядипломної педагогічної освіти. Її концепція базується на використанні освітніх ресурсів різного рівня; диференціації та інтеграції змісту, форм і методів розвитку цифрової компетентності вчителів відповідно до її багаторівневої структури на основі розроблення різнорівневих модульних навчальних програм.

Педагогічні умови (вдосконалення змісту навчання вчителів початкових класів у формальній освіті; розробка та реалізація комплексу управлінських рішень у неформальній освіті; створення навчально-методичного супроводу та набуття практичного досвіду з розвитку цифрової компетентності вчителів початкових класів у формальній, неформальній та інформальній освіті на основі впровадження проектної діяльності та онлайн-навчання; участь вчителів в інноваційних освітніх проєктах; педагогічна підтримка вчителів у професійних мережових спільнотах в інформальній освіті), за яких відбувається розвиток цифрової компетентності вчителів початкових класів у проектній діяльності можна віднести до наукових знахідок автора.

Уточнено категоріально-понятійний апарат дослідження, зокрема конкретизовано дефініції понять «професійний розвиток педагога», «професійний розвиток вчителя», «цифрова компетентність учителя початкових класів». Останнє визначено як сукупність знань про цифрові технології та уміння їх застосовувати на засадах цінностей цифрового суспільства у професійній діяльності з урахуванням особливостей початкової школи.

Оцінка змісту і завершеності дисертації. Авторкою здійснено спробу неупередженого осмислення тих процесів, завдяки яким вона відкриває нові горизонти наукових обґрунтувань необхідності розвитку цифрової компетентності вчителів початкових класів у проектній діяльності, які значно розширюють та поглиблюють розуміння природи професіоналізму людини, відкриваючи тим самим нові підходи до діяльності інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Дисертантка, на наш погляд, здійснює дійсно багатовекторний аналіз, зокрема наукового фонду з порушеної проблеми. Такий підхід, на наше переконання, є найбільш конструктивним. У такий спосіб Наталії Іванівні вдалося розширити наукові уявлення про феноменологію розвитку цифрової компетентності вчителів початкових класів у проектній діяльності, а також досить умотивовано окреслити власну дослідницьку позицію щодо змістового наповнення понять «професійний розвиток педагога», «професійний розвиток вчителя», «цифрова компетентність учителя початкових класів».

Слід вказати на високий рівень логіки наукових пошуків здобувачки: від встановлення сутності досліджуваного явища, виявлення його функціонування в різних сферах педагогічних і соціокультурних проявах людини вона переходить до

визначення перспектив їхнього використання у післядипломній освіті. На наше переконання, дисертантка вдало концептуалізує матеріал за рахунок його узагальнення та систематизації.

Так, конструкт «цифрова компетентність учителя початкових класів» визначено в роботі (с. 83) як сукупність знань про цифрові технології та уміння їх застосовувати на засадах цінностей цифрового суспільства у професійній діяльності з урахуванням особливостей початкової школи.

У цьому контексті винятково важливого значення набуває змістове наповнення цього визначення, яке цілком відображає зміст та особливості цифрової компетентності учителів початкових класів.

До незаперечних досягнень цієї роботи слід віднести органічну єдність викладу основного матеріалу у повній відповідності з авторською концептуально-методологічною позицією.

До незаперечних здобутків Н. І. Гуциної слід віднести ґрунтовний аналіз низки європейських та українських нормативно-правових документів (с. 48–50); здійснений порівняльний аналіз досвіду підготовки вчителів до впровадження ІКТ в початкову освіту в зарубіжних країнах (Литва, Ірландія, Франція, Швеція, Угорщина, Фінляндія, Мальта) (с. 91–95); визначення змісту та аналіз модулів для здійснення сертифікації вчителів з цифрової компетентності у країнах Європи (с. 95–97); висвітлення особливостей українського досвіду розвитку цифрової компетентності вчителів початкових класів на початку ХХІ століття (с. 97–99); представлено анований перелік розроблених та адаптованих для України провідними світовими ІТ-компаніями програм для підвищення кваліфікації педагогічних працівників з питань цифрових технологій, які впроваджувалися за підтримки Міністерства освіти і науки України (с. 99–101); подано досвід навчання вчителів початкових класів у формальній та неформальній освіті (с. 101–103).

Заслуговує на увагу розроблена, обґрунтована та експериментально перевірена авторська технологія розвитку цифрової компетентності вчителів початкових класів на основі проектної діяльності в системі післядипломної педагогічної освіти (п. 2.2). На нашу думку, її можна творчо використовувати для розроблення навчально-методичних комплексів на різних етапах організації освітнього процесу як в інститутах післядипломної освіти, так і в закладах вищої освіти. Посилює авторську дослідницьку платформу праці й обґрунтування сукупності педагогічних умов розвитку цифрової компетентності вчителів початкових класів у проектній діяльності (п. 2.3).

У третьому розділі дисертації здійснено експериментальну апробацію педагогічних умов та технології розвитку цифрової компетентності вчителів початкових класів на основі проектної діяльності в системі післядипломної педагогічної освіти та її оцінювання. Автором встановлено: результати

контрольного етапу педагогічного експерименту засвідчили, що відбулися значні позитивні зміни в розвитку цифрової компетентності вчителів початкових класів.

Дослідницею розроблено науково-методичний супровід розвитку цифрової компетентності вчителів початкових класів у системі формальної, неформальної та інформальної післядипломної освіти, основною метою якого є забезпечення систематичного залучення педагогів до опанування цифровою компетентністю у процесі проектної діяльності та застосування її в освітній практиці.

Справедливо буде відзначити яскраво виражену практичну спрямованість дисертаційного дослідження. Так, авторкою створено комплекс методичних продуктів: навчальний модуль «Інформаційно-цифрова компетентність учителя початкових класів Нової української школи» (вибіркова складова Типової освітньої програми організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти), спецкурс «Розвиток цифрової компетентності вчителя початкових класів Нової української школи» для вчителів початкових класів та керівників закладів освіти; авторські тематичні тренінги «Модель навчання «1 учень – 1 комп'ютер», дистанційний навчальний курс «Соціальні сервіси Веб 2.0 для вчителя»; посібник для вчителів початкових класів «Путівник світом цифрових технологій». Створено та розбудовано всеукраїнську професійну онлайн-спільноту «ІКТ в початкових класах» для неформальної та інформальної освіти, освітні онлайн-ресурси для підтримки педагогічного процесу та науково-методичного супроводу вчителів початкових класів в інформальній освіті.

Логічним обрамленням роботи стали висновки в кінці кожного розділу, які є певною концентрацією думок автора та акцентів дослідження.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій. Основні результати дисертаційного дослідження досить повно і в установлені терміни відображено в наукових працях автора. Н. І. Гущиною опубліковано 18 друкованих праць. З них 8 – у провідних наукових фахових виданнях України, 1 стаття у виданні, що входить до наукометричних баз, 2 – в інших журналах та збірниках. Результати дослідження також представлені в інших роботах дисертантки: статтях і тезах доповідей на науково-практичних конференціях, навчально-методичних виданнях.

Зазначене засвідчує наукову активність, професійну зацікавленість дисертантки та сформованість у неї належної наукової культури.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація відповідає паспорту спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (011 – освітні, педагогічні науки). Зміст дисертації та її виклад свідчать про завершене наукове дослідження, в якому розв'язано визначені науково-практичні завдання. Роботу виконано відповідно до встановлених вимог щодо оформлення дисертаційних робіт.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації. Автореферат за структурою та оформленням відповідає діючим вимогам та в повному обсязі відображає зміст основних положень дисертаційної роботи.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної роботи. На основі здійсненого аналізу проміжних і кінцевих результатів наукового пошуку ми дійшли висновку щодо її високої оцінки, теоретичного і практичного значення, а також перспективності. Разом із тим, видається необхідним зупинитися на певних побажаннях роботи, які спонукають до дискусії.

1. Автор виділяє три рівні розвитку цифрової компетентності вчителів початкових класів: базовий рівень, поглиблений рівень, рівень експерта (с. 58) саме шляхом теоретичного аналізу наукових доробків учених. Вважаємо логічним визначення критеріїв, показників та рівнів розвитку досліджуваного явища на основі результатів констатувального етапу педагогічного експерименту.

2. Не можемо не відзначити той факт, що робота значно виграла б, якби дослідниця під час викладу матеріалу дисертації чітко дотримувалася обраної наукової термінології. Так, в тексті роботи зазначено, що кінцевим результатом упровадження розробленої технології, на думку автора, є «розвиток цифрової компетентності вчителів початкових класів» (с. 112). Проте, на інших сторінках роботи авторка акцентує увагу на «сформованості цифрової компетентності» (с. 58, 61), «її розвиненості», «критеріях розвиненості, рівнях та індикаторах сформованості цифрової компетентності» (с. 28), «підвищенні рівня сформованості цифрової компетентності» (с. 150, 156).

3. Робота вражає не лише титанічною працьовитістю дисертантки, колосальною ерудицією (опрацьовано 239 джерел, із них 30 – іноземною мовою), але й вагомими творчими здобутками й концептуальними авторськими поясненнями. Проте, поза увагою дослідниці залишились важливі сучасні наукові доробки одного із авторів Педагогічної Конституції Європи В. П. Андрущенка «Світанок Європи: проблема формування нового учителя для об'єднаної Європи XXI століття» (2015), «Обличчям до школи» (2018) крізь призму аналізу проекту «Нова українська школа».

4. Беззаперечну наукову цінність має авторська технологія розвитку цифрової компетентності вчителів початкових класів на основі проектної діяльності (п. 2.2), яка будується на основі методологічних підходів, принципів, складників, педагогічних умов, шляхів її реалізації. На нашу думку, дисертантка даремно відмовилась від окреслення принципів у графічному відображенні технології, які б надали їй цілісності (принцип фундаменталізації підготовки; поєднання інваріантної і варіативної складових; цілісності підготовки; практикоорієнтованості), хоча у тексті підрозділу вони прописані (с. 122–123).

5. На нашу думку, робота набула б логічної стрункості за умови подання п. 3.2 після представлення особливостей науково-методичного супроводу розвитку

цифрової компетентності вчителів початкових класів в умовах проектної діяльності (п. 3.3).

Водночас, висловлені побажання є дискусійними і не знижують наукового значення кінцевих результатів дослідження Н. І. Гущиної та не впливають на його високу оцінку.

Результати, основні положення й висновки дисертації свідчать про високу науково-педагогічну ерудицію та потенціал автора. Кваліфікуємо Н. І. Гущину як зрілого і перспективного науковця в галузі педагогічних досліджень.

Загальний висновок. Актуальність теми дослідження, аргументованість і вірогідність отриманих результатів, висновків і рекомендацій, високий рівень наукової новизни, теоретичне і практичне значення, наукова культура узагальнення дослідницьких матеріалів та оформлення рукопису дисертації й автореферату дають підстави стверджувати, що дисертаційна праця «Розвиток цифрової компетентності вчителів початкових класів в умовах проектної діяльності» відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів» (пп. 9, 11, 12 і 13), затвердженого постановою КМУ від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними постановою КМУ від 30.12.2015 р. № 1159), її автор – Гущина Наталія Іванівна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (011 – освітні, педагогічні науки).

Офіційний опонент:

професор кафедри соціальної педагогіки,
доктор педагогічних наук, доцент
Запорізького національного університету

Л. О. Сущенко

Проректор з наукової роботи,
доктор історичних наук, професор
Запорізького національного університету

Г. М. Васильчук